

DESPRE INTEROGAȚIA FILOSOFICĂ LA SOCRATE ȘI PLATON (I)

DIANA DĂNIȘOR

Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova

On philosophical Interrogation in Socrates and Plato. Interrogation, the art of asking questions, is a central element in the process of knowledge and in the development of critical thinking. Philosophical inquiry is an endless search for truth, a path we embark upon through questions, not answers. Socrates teaches us that wisdom comes from recognizing our ignorance, and his dialogues, like a dance of the mind, gradually reveal the hidden essences of thought. Plato, through his dialogues, explores the mystery of ideas, inviting us to seek what lies beyond appearances. Aristotle, in his quest for the nature of reality and knowledge, shows us that questions are the foundation upon which our entire understanding of the world is built. Thus, inquiry becomes not just a method, but an art of opening the soul to the infinite unknown.

Keywords: Philosophical Inquiry, Knowledge, Wisdom, Virtue, Morality, Truth, Justice.

CE ESTE O ÎNTREBARE FILOSOFICĂ?

Întrebarea, acest mister insondabil, o specificitate pur umană, dată fiind formularea sa prin limbaj, un dar al speciei noastre. A te plasa în fața întrebării implică nu doar un act simplu de interogație, ci o întregă postură existențială. A trata o întrebare cu seriozitate înseamnă a o face proprie, a te îmbrăca în mantia ei și a te angaja în căutarea răspunsului.

Întrebarea exprimă un gol, o absență a cunoașterii, dezvăluind astfel o ignoranță, dar, mai presus de toate, manifestă un dor nestins de a ști. Sigmund Freud a denumit acest impuls „pulsione epistemofilă”¹, subliniind dorința profundă de cunoaștere ce arde în fiecare dintre noi. Orice întrebare posedă o origine, adesea izvorâtă din curiozitate, și un sens adânc, care reflectă singurătatea ontologică a ființei umane, confruntată cu angoasa finitudinii sale. O întrebare este o punte întinsă către un răspuns, o fereastră deschisă către necunoscut, însoțită de o neliniște inerentă ce

¹ Această pulsione nu poate decât să marcheze raportul dintre subiect și cunoaștere, este nevoia de cunoaștere pentru elucidarea misterului. Vezi Freud S. (1919), *Un enfant est battu*, traduit de l'allemand par Cédric Cohen- Skalli, Paris, Payot, 2019.

poate varia de la o simplă dezamăgire până la o adevărată deznădejde, marcând astfel vulnerabilitatea umană în fața necunoscutului².

Întrebarea presupune intersubiectivitatea, ea nu există în vid, ci este întotdeauna adresată unui „subiect presupus a ști”³. Acest altul este figura care poartă povara cunoașterii, fiind ținta speranțelor și temerilor celui care întrebă. În acest dialog tăcut, cel care pune întrebarea se află într-o poziție inferioară în fața deținătorului cunoașterii⁴. Socrate a inversat această dinamică, plasându-se, prin întrebările sale, în poziția superioară, folosind interogația nu doar pentru a învăța, ci pentru a dezvălui ignoranța celor care pretindeau că știu. În fața întrebărilor sale, cei care răspundeau deseori se discreditau, se contraziceau sau, în cele din urmă, își recunoșteau ignoranța, ori părăseau discuția din frustrare⁵.

Întrebarea este o artă a sufletului, un dans delicat între certitudine și îndoială, între cunoaștere și ignoranță. Este o chemare a infinitului, o călătorie a spiritului către lumină. În fiecare întrebare, există o fărâmă de eternitate, o dorință de a transcende limitele umanului și de a atinge adevărul pur. Întrebările ne fac vulnerabili, dar tocmai această vulnerabilitate ne definește umanitatea, ne apropie de esența noastră profundă și de misterul existenței. Întrebarea perpetuă este lumina călăuzitoare a filosofiei, o flăcără vie ce arde veșnic în sufletele celor ce caută să înțeleagă lumea și pe ei înșiși. Este un izvor nesecat de uimire și explorare, ce răsare neîncetat în mintea noastră, ca o chemare tainică spre profunzimea cunoașterii. Prin interogație, ne plasăm sub semnul incertitudinii, dar și al posibilității infinite.

Filosofia este, în esență, o practică a întrebării. Este o artă a dialogului, unde întrebările deschid căi noi de gândire și investigare. Fiecare întrebare este o chemare la reflecție, o invitație de a pătrunde mai adânc în misterele existenței. Întrebările nu sunt doar mijloace de a ajunge la răspunsuri, ci scopuri în sine, o celebrare a

² Vezi, în acest sens, Tozzi Michel, « Qu'est-ce qu'une question philosophique? », în *Diotime*, n°90 (01/2022), <https://diotime.lafabriquephilosophique.be>, consultat pe 20.07.2024.

³ Introducerea de către Lacan, în 1964, la sfârșitul lucrării sale *Le séminaire. Les Quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, a termenului de subiect presupus a ști este o lovitură de forță în câmpul psihanalizei, spune Miller J.-A., « Come iniziano le analisi », în *La Cause freudienne*, no 29, février 1995, p. 12.

⁴ Erving Goffman, în *Viața cotidiană ca spectacol*, Editura Comunicare.ro, 2009, discută relația dintre cei care solicită informații și cei care dețin cunoașterea. Deși nu tratează explicit interogația ca pe un concept izolat, el abordează ideea de „poziție inferioară” și „poziție superioară” în interacțiunile sociale, subliniind modul în care cei care pun întrebări sunt adesea percepuți ca fiind într-o poziție inferioară, deoarece recunosc prin întrebarea lor o lipsă de cunoaștere. În „Forms of Talk”, University of Pennsylvania Press Philadelphia, 1981, Goffman analizează structurile și convențiile comunicării verbale, inclusiv cum anume întrebările și răspunsurile reflectă și perpetuează ierarhiile sociale. Aici, el sugerează că cei care pun întrebări se poziționează implicit într-o postură de solicitant de informații, recunoscând autoritatea sau competența celui care răspunde.

⁵ Socrate este renumit pentru metoda sa de interogație, cunoscută sub numele de „metoda socratică” sau „elenchos”, care implică punerea întrebărilor pentru a stimula reflecția și a dezvălui ignoranța interlocutorului. Această abordare este documentată în diverse dialoguri platonice, unde Socrate folosește întrebările pentru a testa cunoștințele și ipotezele interlocutorilor săi, adesea demonstrându-le inconsistențele și lipsa de fundament.

spiritului uman de a explora necunoscutul. Filosoful întreabă pentru că iubește problemele. El trăiește în aceste probleme, le cultivă, dezvoltând ceea ce Charbonnier numește „erotismul problemelor”⁶. Acest aspect al filosofiei este cel care face ca întrebarea să fie atât de captivantă, mobilizând gândirea și ducând la elaborarea unor lucrări magnifice, la sisteme filosofice sau antisisteme. Didactic, învățarea filosofiei începe cu întrebarea și interogația. Dar ce face ca această întrebare să mobilizeze atât de puternic gândirea, să ducă la elaborarea unor opere magnifice, la sisteme sau antisisteme filosofice, la acest efort tenace de a găsi un răspuns, chiar și în fața aporiilor? Este posibil ca tocmai natura vertiginoasă a întrebării filosofice să fie ceea ce o face atât de fascinantă. Întrebările filosofice sunt cele care deschid abisuri ale gândirii, invitându-ne să ne confruntăm cu limitele cunoașterii, cu misterele existenței, cu paradoxurile vieții. O întrebare filosofică nu este doar o simplă întrebare; ea este o provocare existențială, o chemare la contemplare profundă. Întrebările filosofice ne provoacă să ne reevaluăm convingerile, să ne interogăm prejudecățile și să ne extindem orizonturile. Ele sunt, în esență, catalizatorii progresului intelectual și spiritual.

Pentru a înțelege pe deplin puterea întrebării filosofice, este util să explorăm rolul ei în gândirea unor filosofi notabili. De la Socrate, care a transformat interogația într-o metodă de revelare a adevărului, la Kant, care a pus întrebări fundamentale despre limitele cunoașterii, și până la Wittgenstein, care a folosit întrebările pentru a dezvălui structurile ascunse ale limbajului, fiecare dintre acești filosofi a adus o contribuție unică la înțelegerea întrebării filosofice, iar prin examinarea lor vom descoperi cum devine întrebarea un instrument esențial al gândirii critice și al dialogului filosofic.

SOCRATE ȘI METODA SOCRATICĂ

Socrate, figura centrală a filosofiei antice, a transformat pentru totdeauna modul în care sunt explorate gândirea și cunoașterea. Într-o Atenă vibrând de idei și dezbateri, Socrate a ridicat dialogul la rang de artă, transformându-l într-o cale regală către înțelepciune. Pentru Socrate, dialogul nu era doar un schimb de cuvinte, ci o întâlnire profundă a sufletelor, o căutare comună a adevărului. „În mod evident, Socrate sau mai degrabă imaginea sa așa cum transpare ea în operele lui Platon, Xenofon și ale altor autori ai dialogurilor socratice care îl frecventau, care a inițiat dezvoltarea ulterioară a filosofiei antice ca mod de viață și care i-a conturat principalele linii.”⁷

⁶ Charbonnier Sébastien, *L'érotisme des problèmes*, ENS Éditions, 2014. <https://doi.org/10.4000/books.enseditions.3579>, consultat pe 22 iulie 2024.

⁷ John Cooper, « Socrate et la philosophie comme manière de vivre », *Études platoniciennes* [En ligne], 4 | 2007, mis en ligne le 01 septembre 2016. <http://journals.openedition.org/etudesplatoniciennes/918>; DOI: <https://doi.org/10.4000/etudesplatoniciennes.918>, consultat pe 22 iulie 2024.

Importanța dialogului în viziunea sa este imensă, căci prin întrebări și răspunsuri se naște adevărata cunoaștere. El nu se considera un învățător, ci un partener de dialog, un „moș” care ajută ideile să vină pe lume, așa cum o moașă asistă nașterea copilului. Socrate vedea dialogul ca pe un proces prin care mintea este eliberată de iluzii și adusă în lumina clarității. „Arta mea de mamoș cuprinde toate funcțiile pe care le îndeplinesc moașele; dar ea diferă de a lor prin faptul că îi face pe bărbați să dea naștere, și nu pe femei, și că le supraveghează sufletele în travaliu, nu corpurile. Dar principalul avantaj al artei mele este că ne face capabili să discernem, cu siguranță, dacă mintea tânărului dă naștere la o himeră sau la o falsitate, sau la un fruct real și adevărat. Eu am de altfel asta în comun cu moașele, faptul că sunt steril în materie de înțelepciune, și reproșul care mi-a fost adesea făcut că-i interoghez pe alții fără a mă pronunța vreodată asupra vreunui lucru, pentru că nu am în mine nicio înțelepciune, este un reproș care nu este lipsit de adevăr.”⁸

Socrate a dezvoltat o metodă de interogare cunoscută sub numele de „metoda socratică” sau „elenchos”, care se bazează pe dialog și întrebări pentru a explora și clarifica conceptele fundamentale⁹. Această metodă implică mai multe etape esențiale¹⁰. Socrate începea conversațiile prin întrebări fundamentale care aveau rolul de a provoca gândirea interlocutorului. Aceste întrebări nu erau menite doar să adune informații, ci să provoace o examinare critică a credințelor și valorilor. Socrate nu accepta răspunsurile superficiale; el căuta rădăcinile și fundamentul opiniilor exprimate. După ce interlocutorul oferea un răspuns, Socrate continua prin întrebări suplimentare care puneau la îndoială coerența și consistența acestuia. În acest sens, interogația socratică avea scopul de a descoperi contradicțiile și incoerențele în gândirea interlocutorului, punând la încercare adevărul și validitatea afirmațiilor. Socrate folosea întrebări deschise care cereau explicații și justificări detaliate, obligând interlocutorul să exploreze și să explice logica din spatele opiniilor sale. Acest lucru contribuia la clarificarea și aprofundarea înțelegerii conceptelor discutate¹¹.

Pentru Socrate, filosofia nu era doar o disciplină teoretică, ci un mod de viață care implica autoexaminarea constantă și reflecția asupra valorilor și principiilor. El considera că „viața neexaminată nu merită trăită”¹². Interogația socratică avea rolul de a ajuta oamenii să își examineze propriile vieți, valorile și credințele, pentru a trăi într-un mod mai conștient și mai virtuos. Socrate pune întrebări

⁸ Platon, *Théétète*, trad. Émile Chambry, Flammarion, Paris, 1967, 150b p. 71.

⁹ Vezi G. Vlastos, « The Socratic Elenchus : Method is All », in *Socratic Studies*, M.F. Burnyeat (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

¹⁰ Dorion Louis-André, « Aristote et l'elenchos socratique », *Les Études philosophiques*, 2011/4 (n° 99), p. 563–582. DOI : 10.3917/leph.114.0563. URL : <https://www.cairn.info/revue-les-etudes-philosophiques-2011-4-page-563.htm>, consultat pe 22 iulie 2024.

¹¹ Platon, *Apologie de Socrate*, Ellipses, Paris, 2011, 19d, 30a-b; Xénophon, *Mémoires I*, Paris, Hachette, 1859, I, 16. <https://remacle.org/bloodwolf/historiens/xenophon/index.htm>, consultat pe 24 octombrie 2024.

¹² Platon, *Apologie de Socrate*, 37e3-38a8.

esențiale despre cum ar trebui să trăim, ce înseamnă a trăi bine și cum putem înțelege și aprecia virtuțile, concentrându-se pe explorarea virtuților tradiționale, precum justiția, curajul și cumpătarea, în contrast cu alte valori apreciate de societate, cum ar fi sănătatea, bogăția și plăcerile fizice. Întrebările sale distingeau între valorile autentice și cele superficiale, examinând ce înseamnă cu adevărat binele și cum poate fi el trăit. El credea că cei care afirmă că știu ce este adevărat trebuie să fie capabili să își justifice opiniile cu argumente raționale și să accepte toate implicațiile și consecințele logice ale acestora. Această cerință de justificare și deschidere față de argumente suplimentare reflectă angajamentul său față de gândirea critică și autenticitatea intelectuală.

Interogația socratică nu se desfășura într-un vid, ci în contextul vieții publice din Atena¹³. Socrate își desfășura dialogurile în piețele publice și în locuri de întâlnire ale cetățenilor, incluzând tineri și adulți respectați. Acest aspect subliniază rolul său activ în viața comunității și influența pe care metoda sa o avea asupra gândirii colective. El nu se limita la discuții cu oameni dintr-un anumit cerc intelectual, ci angaja conversații cu toți cei dispuși să participe, din toate păturile sociale. Această deschidere democratiza filosofia și îi permitea să influențeze și să provoace un spectru larg de opinii și perspective. Socrate se angaja activ în dezbateri care reflectau preocupările și valorile societății ateniene. Întrebările sale adânci erau menite să aducă la lumină fundamentele valorilor sociale și să promoveze o înțelegere mai profundă și critică a acestora¹⁴.

Dialogurile platonice, care ne transmit învățăturile lui Socrate, sunt pline de exemple elocvente ale metodei sale. În *Apologia lui Socrate*, vedem cum se apără Socrate în fața acuzațiilor aduse de concetățenii săi, folosind interogația pentru a dezvălui ignoranța și prejudecățile celor care îl acuză. El întreabă și răspunde cu calm, arătând că adevărata înțelepciune constă în recunoașterea propriei ignoranțe. „Eu nu sunt decât un simplu om, dar am învățat să mă consider mai înțelept decât cei care pretind că au înțelepciune, deoarece am recunoscut că nu știu nimic despre cele pe care ei le cred cunoscute.”¹⁵ Un exemplu de întrebare relevantă pe care Socrate o pune în *Apologia lui Socrate* este: „Ce este virtutea?” Această întrebare este adresată în contextul discuției cu cei care pretind că au cunoștințe despre virtute și alte concepte filosofice fundamentale. În secțiunea 21d-23b, Socrate adresează întrebări similare pentru a examina și a clarifica ce înseamnă „înțelepciunea”, „Ce înseamnă să fii bun și să faci bine?” și alte concepte importante, provocându-i pe interlocutori să ofere definiții și explicații care sunt supuse unei analize critice. Prin această metodă, el scoate în evidență contradicțiile și incoerențele în gândirea acestora, demonstrând că, adesea, aceștia nu au o înțelegere profundă a conceptelor pe care le discută.

¹³ Pentru mai multe detalii, vezi P. Hadot « Philosophie, exégèse et contresens », in *Études de philosophie ancienne*, Paris, Les Belles Lettres, 1998, p. 3–4.

¹⁴ *Idem.*

¹⁵ Platon, *Apologie de Socrate*, 21d-23b.

În *Euthyphro*, Socrate îl întreabă pe Euthyphro despre natura pietății: „Spune-mi, Euthyphro, ce este pietatea?”, solicitându-i o definiție generală a pietății, nu doar exemple sau afirmații vagi, dorind să înțeleagă esența pietății, nu doar caracteristicile sau cazurile particulare de pietate. Întrebarea privind natura pietății este strâns legată de discuția mai largă despre moralitate și etică. Socrate explorează pietatea nu doar ca o virtute religioasă sau morală specifică, ci ca un concept care poate avea implicații importante pentru comportamentul etic general¹⁶. În acest sens, întrebarea reflectă preocuparea sa pentru înțelegerea profundă a virtuților și a principiilor morale fundamentale, încercând să înțeleagă pietatea ca o virtute universală, aplicabilă în toate situațiile și în contextul moral. Acest lucru este esențial pentru construirea unui sistem moral coerent și pentru evaluarea corectitudinii și integrității acțiunilor umane. Prin acest demers, Socrate încearcă să clarifice și să rafineze conceptele etice fundamentale, contribuind astfel la dezvoltarea unei filosofii morale coerente și bine fundamentate.

În *Republica*, Socrate discută despre natura justiției, punând întrebări ce dezvăluie concepțiile greșite ale interlocutorilor săi și construind treptat o viziune mai clară și mai cuprinzătoare asupra justiției și a societății ideale¹⁷. El începe explorarea naturii justiției printr-o serie de întrebări care pun la îndoială concepțiile greșite ale interlocutorilor săi și conduc treptat la dezvoltarea unei viziuni mai complexe asupra justiției și a societății ideale. Socrate începe discuția punând întrebarea fundamentală „Ce este justiția?”¹⁸, pentru a obține o definiție clară a justiției. Acesta este un punct de plecare esențial pentru analiza ulterioară. El contestă definițiile oferite de interlocutori, întrebându-se cum putem să ajungem la un consens despre ceea ce este just și să fim de acord că aceasta este într-adevăr justiția, dacă eu am o părere despre justiție, iar tu ai părerea ta despre justiție și ideile noastre nu sunt aceleași¹⁹. Explorând concepțiile convenționale despre justiție, Socrate lansează ideea că justiția ar putea fi doar o convenție socială, întrebând despre argumentele care susțin caracterul său universal: „Este justiția un ideal absolut, care există în afara convențiilor sociale, sau este doar o convenție convenabilă pentru menținerea ordinii sociale?”²⁰ Întrebarea lui Socrate despre modul în care ar trebui organizată o societate pentru a reflecta principiile justiției („Cum poate fi organizată o societate astfel încât justiția să fie realizată în mod optim?”²¹) este

¹⁶ Philibert Michel, « Euthyphron », in *Revue d'histoire et de philosophie religieuses*, 36e année n°2, 1956, p. 138. https://www.persee.fr/doc/rhpr_0035-2403_1956_num_36_2_3454, consultat pe 22 iulie 2024.

¹⁷ Pigler Agnès, « La justice comme harmonie de l'âme dans la République et dans les Ennéades », in *Études sur la République de Platon*, vol. 1, édité par Monique Dixsaut, Paris, Vrin, 2005. <https://doi.org/10.4000/books.vrin.5657>, consultat pe 22 iulie 2024.

¹⁸ Platon, *Republica*, în Platon, *Opere V*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, 331c.

¹⁹ *Ibidem*, 331d.

²⁰ *Ibidem*, 351d.

²¹ *Ibidem*, 369c-371c.

centrală pentru înțelegerea viziunii sale asupra justiției și a structurii ideale a societății. El nu se limitează la o definiție abstractă a justiției. Întrebarea sa reflectă o preocupare profundă pentru aplicarea concretă a principiilor de justiție într-o societate. Astfel, justiția nu este doar o virtute individuală, ci și un principiu care trebuie să fie încorporat în structura și funcționarea societății. Pentru a realiza justiția în mod optim, societatea trebuie să fie organizată în moduri specifice, cu roluri distincte pentru diferitele clase sociale. În această viziune, justiția apare atunci când fiecare clasă își îndeplinește funcția sa naturală și nu interferează cu alte clase. Prin urmare, organizarea socială trebuie să reflecte și să faciliteze aceste roluri corespunzătoare.

Întrebarea lui Socrate pune accentul pe ideea că justiția este realizată atunci când există o armonie între diferitele părți ale societății. În contextul ideal al lui Socrate, justiția este o stare de echilibru și ordine, unde fiecare individ și clasă contribuie la binele comun în mod proporțional și eficient. Prin formularea acestei întrebări, Socrate invită la o critică constructivă a societății existente și la explorarea posibilităților de îmbunătățire. Întrebarea sa reflectă dorința de a găsi soluții și structuri care să asigure că justiția este realizată în mod real și eficient, în contrast cu societățile imperfecte sau inechitabile ale vremii sale. Întrebarea subliniază, de asemenea, contrastul între idealismul teoretic al viziunii lui Socrate asupra justiției și dificultățile practice de a implementa o astfel de societate ideală. Socrate recunoaște că realizarea perfectă a justiției într-o societate reală este complexă, dar folosește idealul ca un ghid pentru evaluarea și perfecționarea structurilor sociale existente. Prin această întrebare, Socrate conturează nu doar o viziune ideală despre justiție, dar și o abordare critică și constructivă asupra modului în care societățile pot aspira să realizeze aceste idealuri în practică.

Și el continuă prin analiza conceptului de „justiție ca virtute” și „justiție ca bine comun” întrebându-se: dacă justiția este o virtute, ce rol joacă aceasta în binele comun și în realizarea fericirii individuale și colective?²² Socrate analizează justiția ca fiind o virtute esențială, atât în contextul individual, cât și al societății. Justiția ca virtute implică nu doar respectarea legilor și normelor sociale, dar și un angajament profund față de corectitudine, echitate și bunăstare morală. Justiția trebuie să fie înrădăcinată în caracterul personal, reprezentând o trăsătură morală esențială care influențează comportamentul individului. Justiția este văzută ca o virtute integrativă care, împreună cu celelalte virtuți, contribuie la formarea unui caracter moral și echilibrat. Astfel, justiția ca virtute contribuie la autocontrolul și armonia interioară a individului²³. În societatea ideală descrisă în *Republica*, justiția este realizată atunci când fiecare individ și clasă socială își îndeplinește rolul propriu și contribuie la funcționarea eficientă a întregii societăți. Prin urmare,

²² *Ibidem*, 441d-442a.

²³ Neschke-Hentschke Ada, « Justice socratique, justice platonicienne », in *Études sur la République de Platon*, vol. 1, édité par Monique Dixsaut, Vrin, 2005. <https://doi.org/10.4000/books.vrin.5632>, consultat pe 22 august 2024.

justiția nu este doar o trăsătură individuală, ci și un principiu organizatoric esențial pentru menținerea armoniei și cooperării între membrii societății. O societate justă aduce beneficii colective prin asigurarea unui mediu în care resursele și oportunitățile sunt distribuite echitabil. Justiția contribuie la prevenirea conflictelor și inegalităților, promovând un climat de cooperare și solidaritate între membrii societății. Justiția, ca virtute, este crucială pentru fericirea individuală. Un individ just trăiește într-o stare de armonie interioară, în care dorințele și acțiunile sale sunt aliniate cu principii morale corecte. Această armonie contribuie la o viață satisfăcătoare și împlinită. La nivel colectiv, justiția ajută la crearea unui mediu în care toți membrii societății pot trăi și prospera în mod echitabil. O societate justă este o societate în care toți cetățenii au șanse egale și unde conflictele sunt reduse, contribuind astfel la bunăstarea și fericirea comună. Prin această analiză, Socrate critică și contestă sistemele existente care nu reflectă idealul de justiție²⁴. El sugerează că multe societăți sunt incomplete sau inechitabile, iar justiția nu este realizată în mod corespunzător. Această critică subliniază necesitatea reformelor și a unei reevaluări a structurilor sociale existente. Recunoaște că realizarea unei societăți perfecte este ideală și poate fi dificilă în practică. Întrebarea sa ajută la conturarea idealurilor, dar, de asemenea, pune în lumină complexitatea și provocările implementării acestor idealuri în realitatea politică și socială.

Aceste dialoguri sunt dovada vie a puterii interogației socratice. Ele ne arată cum putem, prin întrebări simple, dar profunde, să dezvăluim adevăruri fundamentale și să ne eliberăm de iluzii. Socrate, prin metoda sa, ne învață că a pune întrebări este esența filosofiei, o călătorie nesfârșită către înțelepciune și autoînțelegere. Metoda socratică nu este doar un instrument de învățare, ci și o artă de a trăi.

PLATON ȘI EXPLORAREA CONCEPTELOR FILOSOFICE PRIN INTEROGAȚIE

Platon a preluat ștafeta interogației și a transformat-o într-un vehicul de explorare a ideilor filosofice. Dialogurile sale, adevărate bijuterii literare și filosofice, sunt nu doar mărturii ale învățăturilor socratice, ci și expediții adânci în lumea conceptelor abstracte. Platon a folosit interogația ca pe un bisturiu fin, disecând realitatea și ideile pentru a dezvălui structurile lor fundamentale. În dialogurile platonice, întrebările nu sunt simple solicitări de informație, ci unelte de investigare a adevărului. Printr-o serie de întrebări bine alese, interlocutorii sunt conduși să-și examineze propriile presupuneri și să-și descopere inconsistențele și lacunele din gândire. Astfel, întrebările devin punți către înțelepciune, călăuze prin labirintul minții și al ideilor.

²⁴ Ouellette Patrick, « Une hypothèse sur la conception de la justice du Socrate historique », in *Revue Phares*, 2014. <https://revuephares.com/wp-content/uploads/2014/05/Phares-XIV-10-Patrick-Ouellette.pdf>, consultat pe 22 august 2024.

În *Republica*²⁵, Platon abordează întrebarea despre natura binelui suprem și importanța acestuia pentru viața umană și societate: Ce este binele suprem și cum poate fi definit într-un mod care să reflecte adevărata sa natură? „Acum, spune-mi, ce este binele suprem? Nu este oare cel ce se ocupă de acesta, cel ce cu adevărat cunoaște și celelalte, căci el este cel ce știe cum să le pună pe toate la un loc și să le aducă la capăt?” El explorează conceptul de „bine suprem” în cadrul discuției despre „Forma Binelui” (*eidōs tou agathou*)²⁶. Această secțiune este esențială pentru înțelegerea filosofiei platoniciene și reflectă preocuparea lui Platon pentru identificarea și descrierea naturii fundamentale a binelui. Binele suprem este descris ca sursa tuturor altor forme de bine și virtute. Este esențial pentru înțelegerea lumii în care trăim, influențând nu doar idealurile morale, dar și structura societății. „Forma Binelui” este folosită pentru a sublinia că adevărata cunoaștere nu este posibilă fără înțelegerea acestui principiu fundamental. Definirea binelui suprem necesită nu doar cunoașterea conceptelor abstracte, ci și o înțelegere profundă a realității și a valorilor. Numai cei care sunt educați și pregătiți filosofic pot înțelege adevărata natură a binelui suprem. Acest concept este esențial nu doar pentru individ, ci și pentru structura și funcționarea ideală a societății. Pentru ca o societate să fie cu adevărat justă, ea trebuie să reflecte principiul binelui suprem. Justiția este văzută ca o manifestare a binelui suprem și organizarea societății trebuie să fie în acord cu această formă ideală. Cunoașterea binelui suprem le permite conducătorilor să creeze legi și instituții care reflectă adevăratele valori morale și etice. Platon folosește mitul peșterii pentru a ilustra modul în care înțelegerea binelui suprem este crucială pentru a vedea adevărul. În acest mit, el compară oamenii care trăiesc în întunericul peșterii și văd doar umbre cu cei care ies la lumină și înțeleg realitatea adevărată, reprezentată de Forma Binelui. Analogia soarelui este utilizată pentru a arăta cum își exercită Forma Binelui influența asupra întregii realități, la fel cum soarele permite vederea și viața. Prin analogia soarelui, Platon subliniază importanța binelui suprem pentru cunoaștere și înțelegere. Înțelegerea și aplicarea acestui concept sunt văzute ca fundamentale pentru filosofia morală și politică. Ideea că binele suprem trebuie să informeze structura societății este centrală pentru concepția lui Platon despre justiție și guvernare. Conducătorii filosofi, care sunt cei mai în măsură să înțeleagă Forma Binelui, sunt considerați esențiali pentru asigurarea unei societăți echitabile și bine structurate.

Conceptul binelui suprem dezvoltat de Platon în *Republica* a avut un impact profund asupra tradițiilor filosofice ulterioare, influențând în mod semnificativ gânditorii din perioada neoplatoniciană și din tradițiile filosofice ulterioare care se

²⁵ 509b-517a.

²⁶ De Strycker Émile, « L'idée du bien dans la République de Platon », in *L'antiquité classique*, tome 39, fasc. 2, 1970, pp. 450–467. https://www.persee.fr/doc/antiq_0770-2817_1970_num_39_2_1596, consultat pe 22 iulie 2024.

concentrează pe metafizică și etică. În *Enneadele*²⁷, Plotin discută despre „Unul” sau „Binele suprem” ca fiind principiu fundamental al întregii realități, din care derivă toate celelalte forme și existența. Plotin a reinterpretat și aprofundat ideea de „Bine suprem” propusă de Platon, considerând că „Unul” este sursa și principiul absolut al tuturor formelor. Porfirie, un discipol al lui Plotin, a scris comentarii detaliate despre lucrările lui Plotin și a contribuit la dezvoltarea și popularizarea filosofiei neoplatonice. De asemenea, în *Introducerea la Aristotel*²⁸, Porfirie se ocupă de conceptele metafizice care includ influențe platonice, inclusiv despre natura binelui suprem. Iamblicus a extins învățăturile neoplatonice și a elaborat asupra „Binele suprem” prin introducerea ideii de „Principiul divin” care transcende cunoașterea umană și este sursa tuturor entităților. În lucrările sale, cum ar fi *Despre misterele egiptenilor*²⁹, Iamblicus explorează rolul „Binelui suprem” în cadrul cosmosului și al teologiei neoplatonice. Sf. Augustin a fost profund influențat de Platon și neoplatonicieni, în special în privința conceptului de „Bine suprem”. În *Confesiuni*³⁰ și *De Civitate Dei*³¹, Augustin explorează natura lui Dumnezeu ca fiind „Binele suprem” și cum influențează această noțiune etica și teologia creștină. Augustin combină conceptele platonice cu doctrina creștină pentru a dezvolta o viziune teologică și etică complexă. Toma d’Aquino a integrat conceptele platonice în teologia sa scolastică, adaptând ideea de „Bine suprem” în cadrul doctrinei creștine. În *Summa Theologica*³² și *Summa Contra Gentiles*³³, d’Aquino discută despre natura lui Dumnezeu și rolul său ca „Bine suprem”, influențat de gândirea platoniciană și aristotelică. Toma d’Aquino folosește aceste concepte pentru a argumenta despre existența și natura lui Dumnezeu în contextul teologic și filosofic. Descartes a fost influențat de ideile metafizice ale lui Platon, inclusiv de conceptul

²⁷ Plotin, *Enneade*, I–II, ediție bilingvă, traducere și comentarii de Vasile Rus, Liliana Peculea, Alexander Baumgarten, Gabriel Chindea, cu o introducere de Vasile Muscă, București, 2003; Plotin, *Enneade*, III–V, ediție bilingvă, traducere și comentarii de Vasile Rus, Liliana Peculea, Marilena Vlad, Alexander Baumgarten, Gabriel Chindea, Elena Mihai, București, 2005; Plotin, *Enneade*, VI, ediție bilingvă, traducere și comentarii de Vasile Rus, Liliana Peculea, Marilena Vlad, Cristina Andrieș, Gabriel Chindea, Alexander Baumgarten, București, 2007.

²⁸ Porfir, *Comentarii la categoriile lui Aristotel*, Editura Academiei, București, 1968.

²⁹ Iamblichus, *The Mysteries of the Egyptians, Chaldeans, and Assyrians*, original publication: London: Bertram Dobell & Reeves and Turner, 1985, translator Thomas Taylor, release date: January 29, 2024 [eBook #72815], <https://www.gutenberg.org/cache/epub/72815/pg72815-images.html>, consultat pe 24 octombrie 2024.

³⁰ Sfântul Augustin, *Confesiuni*, ediție bilingvă, traducere, introducere, note și comentarii, tabel cronologic și indice de Eugen Munteanu, București, Editura Humanitas, 1998.

³¹ Fericitul Augustin, *De Civitate Dei – Despre cetatea lui Dumnezeu*, București, Editura Științifică, 1998.

³² Toma din Aquino, *Summa Theologica*, Editura Polirom, București, 2009.

³³ Toma de Aquino, *Summa contra gentiles. Preludii*, Ediție bilingvă română-latină, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2019.

de „Bine suprem”. În *Meditații asupra filozofiei prime*³⁴, Descartes explorează natura divinității și a adevărului absolut, reflecție care are rădăcini în tradiția platoniciană. Deși Descartes este mai cunoscut pentru raționalismul său, influențele platonice sunt evidente în căutarea sa pentru certitudine și adevăr. Kant, în filosofia sa critică, se confruntă cu întrebările metafizice despre natura moralității și a valorilor absolute, teme influențate de conceptele platonice ale „Binele suprem”. În *Critica rațiunii pure*³⁵ și *Critica rațiunii practice*³⁶, Kant discută despre structurile fundamentale ale cunoașterii și moralității, reflectând preocupările metafizice similare cu cele ale lui Platon, dar într-un context diferit.

În *Gorgias*, Platon examinează conceptele de bunăstare și virtute și cum se relaționează acestea cu dorințele și comportamentele individuale, plecând de la întrebarea „Ce înseamnă să trăiești o viață bună și ce sunt acele condiții care permit realizarea unei vieți trăite bine?”³⁷, pentru a lămurii natura fericirii și cum pot fi realizate condițiile unei vieți etice și împlinite. În *Gorgias*, Socrate folosește dialogul ca metodă³⁸ pentru a dezvălui și analiza ideile despre bunăstare și virtute. Prin întrebările sale provocatoare și prin raționamentul său riguros, Socrate îi determină pe interlocutorii săi să-și examineze convingerile și să ajungă la o înțelegere mai clară a acestor concepte esențiale. Discuția se centrează pe ideea că adevărata fericire nu poate fi atinsă prin satisfacerea dorințelor imediate sau prin plăceri efemere, ci doar printr-o viață trăită în conformitate cu virtuțile. Socrate argumentează că virtutea este condiția *sine qua non* pentru a trăi o viață bună. El sugerează că doar cei care își aliniază acțiunile și dorințele cu principiile virtuozității pot experimenta adevărata fericire și bunăstare. Într-un schimb memorabil din *Gorgias*, Socrate discută despre natura plăcerii și a bunăstării, punând în lumină distincția dintre plăcerile de moment și fericirea durabilă. „Socrate: Și, după cum am spus, toți oamenii doresc să fie fericiți, dar se pare că nu toți au aceleași păreri despre ce înseamnă să fii fericit? Callicles: Da, este adevărat. Socrate: Dar dacă așa stau lucrurile, atunci trebuie să distingem între ceea ce este cu adevărat bun și ceea ce este doar aparent plăcut. Nu toate plăcerile sunt bune, iar nu toate bunurile aduc plăcere.”³⁹ Socrate subliniază că pentru a trăi o viață bună, individul trebuie să cultive virtutea și să

³⁴ René Descartes, *Meditații metafizice*, București, Editura Crater, 1997 (latină: *Meditationes de Prima Philosophia, in qua Dei existentia et animæ immortalitas demonstratur*, traducere: *Meditații despre prima filosofie, în care sunt demonstrate existența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului*), este un tratat filosofic al lui René Descartes publicat pentru prima dată în limba latină în 1641.

³⁵ Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2011.

³⁶ Kant, *Critica rațiunii practice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

³⁷ Platon, *Gorgias*, în Platon, *Opere*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, 464c-466e.

³⁸ Bernard Flora, « Chapitre 7. Pratiquer le véritable dialogue. Avec Socrate », în *Manager avec les philosophes. 6 pratiques pour mieux être et agir au travail*, sous la direction de Bernard Flora, Paris, Dunod, « Management / Leadership », 2016, p. 121–144. <https://www.cairn.info/manager-avec-les-philosophes--9782100743544-page-121.htm>, consultat pe 22 iulie 2024.

³⁹ Platon, *Gorgias*, 468b-d.

acționeze în conformitate cu rațiunea. Aceasta presupune autocontrolul, discernământul și un angajament față de valorile etice. Platon, prin vocea lui Socrate, subliniază importanța educației morale și a reflecției filosofice pentru dezvoltarea personală și pentru construirea unei societăți juste. „Socrate: Polus, crezi că este mai bine pentru cineva să fie pedepsit și să sufere pentru nedreptățile comise decât să scape nepedepsit și să rămână corupt în suflet? Polus: Așa pare, Socrate.”⁴⁰ Această perspectivă pune accentul pe ideea că virtutea și justiția nu sunt doar benefice pentru individ, ci și esențiale pentru bunăstarea comunității în ansamblu.

Conceptul de virtute și bunăstare a influențat profund filosofia ulterioară, deschizând calea pentru discuții continue despre natura fericirii și condițiile unei vieți trăite bine. Aristotel, în *Etica Nicomahică*, extinde perspectiva interogațiilor lui Platon, susținând că fericirea (*eudaimonia*) este scopul suprem al vieții umane și că aceasta poate fi atinsă prin exercitarea virtuților. Aristotel dezvoltă un sistem mai concret și practic de etică, centrat pe ideea de „viață contemplativă” și „viață activă” ca modalități de realizare a *eudaimoniei*. „Fericirea este activitatea sufletului conformă cu virtutea, și dacă există mai multe virtuți, atunci conformă cu cea mai completă dintre ele.”⁴¹ Aristotel argumentează că virtutea este o condiție necesară pentru fericire, susținând că doar prin acțiuni virtuozose individul poate atinge o stare de bine durabilă. Marcus Aurelius a preluat conceptele de virtute și bunăstare și le-a integrat în filosofia stoică. În *Gânduri către sine însuși*, el explorează ideea că virtutea și rațiunea sunt esențiale pentru o viață bună și fericită. El îndeamnă: caută să fii același om și când suferi, și când te bucuri, să ai o stare de spirit care să fie totdeauna plină de modestie și virtute, de dragoste de oameni și de conștiință de Dumnezeu⁴². Marcus Aurelius subliniază importanța menținerii unei atitudini virtuozose și raționale în fața provocărilor vieții, ceea ce reflectă o continuare a temelor platonice despre virtute și bunăstare. Immanuel Kant a discutat despre relația dintre moralitate și fericire într-un mod care rezona cu ideile platonice și aristotelice. În *Critica rațiunii practice*, Kant introduce conceptul de „imperativ categoric” și explorează cum anume sunt legate acțiunile morale de fericirea umană. Pentru el, fericirea nu este idealul rațiunii, ci al imaginației; iar imperativul moral care ne învață să urmărim fericirea nu este nici condiționat de legi ale naturii, ci de legi morale⁴³. Kant argumentează că acțiunile noastre ar trebui să fie ghidate de rațiunea morală, nu de căutarea fericirii imediate, o idee care rezonază cu discuțiile lui Platon despre virtute și bunăstare în *Gorgias*.

În *Republica*, Platon explorează intens conceptul de justiție, încercând să-i descopere natura esențială și modul în care aceasta se manifestă atât în individ, cât și în societate. Întrebarea fundamentală adresată în dialog, „Care este natura justiției și cum se manifestă ea în individ și în societate?”⁴⁴, servește ca bază pentru

⁴⁰ *Ibidem*, 527c-d.

⁴¹ Aristotel, *Etica Nicomahică*, I.7, 1098a17-22.

⁴² Marcus Aurelius, *Gânduri către sine însuși*, București, Editura Humanitas, 2022, VII.31.

⁴³ Kant, *Critica rațiunii practice*, A 801/B 829.

⁴⁴ *Republica*, 357a-358b.

o investigație filosofică amplă, în care Platon își îndrumă interlocutorii să depășească definițiile superficiale și să ajungă la o înțelegere profundă și coerentă a justiției. Platon începe discuția despre justiție prin examinarea diferitelor opinii prezentate de interlocutorii săi. Una dintre primele definiții propuse este cea a lui Cephalus, care asociază justiția cu onestitatea și plata datoriilor. Totuși, Socrate demonstrează rapid limitele acestei definiții, arătând că nu explică toate cazurile în care un astfel de comportament nu ar fi considerat just. În cele din urmă, Platon, prin intermediul lui Socrate, propune o concepție a justiției ca armonie și echilibru. În individ, justiția este văzută ca o stare în care părțile sufletului (rațiunea, spiritul și apetitul) sunt în echilibru și fiecare parte își îndeplinește funcția sa adecvată sub conducerea rațiunii⁴⁵. Aceasta reflectă ideea că justiția personală implică autocontrol și o viață guvernată de rațiune, în care dorințele și impulsurile sunt reglementate pentru a menține armonia internă. Deci, atunci când părțile sufletului sunt în echilibru și își îndeplinesc funcțiile adecvate, rezultă o stare de ordine și armonie – aceasta este justiția în suflet⁴⁶. La nivel social, Platon sugerează că o societate justă este una în care fiecare clasă socială își îndeplinește rolul său specific în mod corespunzător⁴⁷. Conducătorii, auxiliarii și muncitorii trebuie să colaboreze, fiecare grup îndeplinind funcțiile pentru care este cel mai potrivit, pentru a menține stabilitatea și armonia în polis. Într-o cetate justă, fiecare individ trebuie să facă munca pentru care este cel mai bine pregătit. Conducătorii trebuie să conducă cu înțelepciune, auxiliarii să protejeze cu curaj, iar muncitorii să producă bunurile necesare cu competență și hărnicie⁴⁸.

Conceptul de justiție, elaborat de Platon în *Republica*, a avut o influență semnificativă asupra filosofiei ulterioare⁴⁹. Aristotel, în *Etica Nicomahică*, continuă discuția despre justiție, dar oferă o perspectivă diferită, concentrându-se pe justiția distributivă și corectivă. Aristotel vede justiția drept o virtute etică centrală, necesară pentru a menține echitatea în distribuția bunurilor și corectarea greșelilor. Justiția este o virtute prin care oamenii primesc ceea ce le este cuvenit. Ea se împarte în justiție distributivă, care reglementează distribuția bunurilor comune, și justiție corectivă, care remediază inegalitățile și abuzurile⁵⁰. Mai târziu, filosofii moderni, precum John Rawls, au fost influențați de conceptul platonician de justiție. În *O Teorie a Justiției*, Rawls reinterpretează ideea de justiție, propunând principiul echității ca bază pentru structura unei societăți juste. Rawls sugerează că principiile

⁴⁵ Mouze Létitia, « 3. La justice », in *Platon. Les textes essentiels*, sous la direction de Mouze Létitia, Vanves, Hachette Education, « Prismes », 2001, p. 135–216. <https://www.cairn.info/platon--9782011454713-page-135.htm>, consultat pe 22 iulie 2024.

⁴⁶ *Republica*, 443c-d.

⁴⁷ Mouze Létitia, *op. cit.*

⁴⁸ *Republica*, 433a-b.

⁴⁹ Couturat Louis, « Sur l'évolution historique du système de Platon », in *Logique, mathématiques, langue universelle*, édité par Michel Fichant, ENS Éditions, 2018. <https://doi.org/10.4000/books.enseditons.7061>, consultat pe 22 iulie 2024.

⁵⁰ Aristotel, *Etica Nicomahică*, V.3, 1131a-b.

justiției ar trebui să fie determinate printr-un „voal al ignoranței”, unde indivizii nu cunosc pozițiile lor sociale viitoare. Principiile justiției sunt acele principii pe care oamenii raționali le-ar alege într-o poziție originară de egalitate. Acestea sunt concepute pentru a asigura o distribuție echitabilă a drepturilor și obligațiilor și pentru a reglementa beneficiile și sarcinile cooperării sociale⁵¹.

În dialogul *Teetet* (*Theaetetus* sau *Theaitētos*), Platon explorează întrebări fundamentale despre natura cunoașterii, percepției și adevărului⁵². Socrate și Teetet discută⁵³ despre modul în care oamenii pot ajunge la cunoașterea adevărului despre realitate și rolul pe care percepția îl joacă în acest proces. Această discuție este crucială pentru înțelegerea epistemologiei platonice și influența sa asupra filosofiei ulterioare. În *Teetet*, Socrate întreabă cum putem cunoaște adevărul despre realitate și ce rol joacă percepția în această cunoaștere. Dacă percepția este oarecum greșită, nu ar trebui să ne întrebăm care este felul de cunoaștere care ne permite să ajungem la o viziune corectă asupra lucrurilor?⁵⁴ Dacă percepția este sursa principală a cunoașterii, atunci toate lucrurile pe care le percepem sunt adevărate. Dar oare este percepția singura sursă de cunoaștere?⁵⁵

Astfel, Socrate și Teetet examinează diferitele definiții ale cunoașterii, punând în discuție dacă percepția poate fi considerată o sursă de cunoaștere adevărată sau dacă aceasta este limitată la nivelul opiniei. În discuția lor, Teetet spune inițial: „cunoașterea este percepție”. Socrate contestă această definiție, argumentând că percepția este subiectivă și variabilă, deci nu poate servi drept bază pentru cunoașterea obiectivă. El aduce în discuție exemplul iluziilor optice și al percepțiilor diferite în funcție de condițiile observatorului, subliniind că percepția poate induce în eroare. Dacă cineva îți spune că cunoașterea este percepție, atunci trebuie să accepți că tot ce este perceput este adevărat pentru cel care percepe. Cu toate acestea, dacă două persoane percep același lucru în mod diferit, care dintre ele are dreptate?⁵⁶ Socrate argumentează că percepția nu poate oferi cunoaștere adevărată, deoarece aceasta se schimbă în funcție de circumstanțe și nu poate fi verificată independent de subiectul percepției. În schimb, cunoașterea adevărată trebuie să fie constantă și obiectivă. Socrate sugerează că adevărul trebuie căutat prin raționament și dialectică, nu doar prin experiență senzorială. Adevărul nu este ceva ce poate fi perceput doar prin simțuri, ci trebuie căutat prin raționament și prin înțelegerea conceptelor⁵⁷.

⁵¹ J. Rawls, *Théorie de la justice*, Paris, Éd. du Seuil, 1987.

⁵² Yu-Jung Sun, « À quoi sert la discussion sur l'opinion fautive dans le *Théétète* de Platon ? », *Philonsorbonne* [En ligne], 12 | 2018, mis en ligne le 03 mars 2018. <https://journals.openedition.org/philonsorbonne/974>, consultat pe 23 iulie 2024.

⁵³ În pasajele 151e-157a.

⁵⁴ Platon, *Théétète*, trad. Émile Chambry, Paris, Flammarion, 1967, 151e-152a.

⁵⁵ *Ibidem*, 154a-b.

⁵⁶ *Ibidem*, 152a.

⁵⁷ *Ibidem*, 154b.

Conceptul de cunoaștere, ca depășind simpla percepție, a influențat profund filosofia ulterioară⁵⁸. Filosofii au dezvoltat și extins aceste idei, contribuind la formarea epistemologiei moderne. Immanuel Kant, în *Critica rațiunii pure*, a fost influențat de distincțiile platonice între percepție și cunoaștere. Kant a argumentat că experiența senzorială oferă doar materie pentru cunoaștere, iar formele apriorice ale sensibilității și categoriile intelectului sunt necesare pentru a organiza și interpreta aceste percepții, permițând cunoașterea obiectivă. „Gândurile fără conținut sunt goale, intuițiile fără concepte sunt oarbe. De aceea este la fel de necesar să facem sensibilitățile noastre intelectuale cât și să facem inteligențele noastre sensibile.”⁵⁹ Edmund Husserl a continuat să investigheze rolul percepției și al conștiinței în dobândirea cunoașterii, subliniind importanța analizei fenomenologice pentru a înțelege modul în care sunt structurate experiențele perceptive și cum contribuie ele la formarea cunoașterii. Conform lui, trebuie să ne întoarcem la lucrurile însele și să examinăm conștiința în mod direct, pentru a înțelege cum contribuie percepțiile noastre la structura experienței și a cunoașterii⁶⁰.

În dialogul *Symposium*, Platon explorează întrebarea fundamentală, „Ce este iubirea adevărată și cum se manifestă aceasta în relațiile umane și în căutarea adevărului?” Prin intermediul personajului Socrate, el discută⁶¹ despre natura iubirii (*eros*) și rolul acesteia în viața umană, subliniind importanța iubirii în căutarea și înțelegerea adevărului. Pentru el, iubirea este un impuls spre frumos și adevăr. Iubirea nu este doar o dorință carnală, ci o aspirație spre ceva mai înalt și mai nobil⁶². Socrate argumentează că iubirea începe cu atracția față de frumusețea fizică, dar aceasta este doar primul pas în căutarea adevărului. Iubirea adevărată, conform lui Platon, este o formă de aspirație spirituală care se îndreaptă spre frumusețea morală și intelectuală, culminând în iubirea pentru frumusețea în sine – o formă pură și eternă a adevărului. „Când cineva a început să iubească frumusețea unui singur trup, el trebuie să înțeleagă că frumusețea oricărei forme umane este una și aceeași. Și așa, când iubește frumusețea trupului în particular, este prost dacă nu observă că frumusețea este uniformă în toate trupurile”. Astfel, dacă trebuie să urmărească frumusețea formelor, el ar fi prost să nu realizeze că frumusețea oricărui trup este frumoasă în sine⁶³. Diotima îi explică lui Socrate „scara iubirii”, o progresie ascendentă a iubirii de la iubirea trupurilor individuale la iubirea pentru toate

⁵⁸ Guillaume Pilote, *La réminiscence chez Platon. Théories de la connaissance; anthropologie; éthique*, Thèse présentée dans le cadre des exigences du programme de doctorat en philosophie, Canada, Ottawa, 2016. <https://theses.hal.science/tel-02619513/document>, consultat pe 25 iulie 2024.

⁵⁹ Kant, *Critica rațiunii pure*, A51/B75.

⁶⁰ Edmund Husserl, *Ideile privitoare la o fenomenologie pură și la o filosofie fenomenologică*, București, Editura Humanitas, 2011, §27.

⁶¹ În pasajele 201d-204b.

⁶² Anca Vasiliu, « Les trois amours platoniciens ou la philosophie à hauteur d’homme », *Philosophie antique* [En ligne], 12 | 2012, mis en ligne le 01 novembre 2018. <https://journals.openedition.org/philosant/943>, consultat pe 21 iulie 2024.

⁶³ Plato, *The Symposium*, London, Penguin Classics, 2003, 201d-202a.

trupurile frumoase, apoi la iubirea sufletelor și a frumoaselor instituții și legi, și în cele din urmă la iubirea pentru frumusețea cunoașterii și, în final, la frumusețea absolută. „În primul rând, dacă cineva a început să iubească frumusețea unui singur trup, el trebuie să treacă⁶⁴ apoi de la iubirea unui trup la iubirea tuturor trupurilor frumoase și, în continuare, să ajungă să aprecieze frumusețea sufletelor, iar, în cele din urmă, să ajungă să iubească frumusețea în sine, care este nemuritoare și necreată, și care este în afara tuturor formelor fizice.”⁶⁵

Conceptul platonician de iubire a avut o influență profundă asupra filosofiei și literaturii ulterioare, inspirând gânditori și scriitori din diverse tradiții intelectuale. Marsilio Ficino, un filosof renascentist influențat de Platon, a extins ideea iubirii platonice în contextul neoplatonismului. El a văzut iubirea drept forță cosmică care unește sufletul individual cu divinul, subliniind importanța iubirii spirituale și intelectuale în căutarea adevărului și a unirii cu Dumnezeu⁶⁶. Adevărata iubire este o tendință sufletească către frumos, care începe în această lume prin contemplarea frumuseții și se îndreaptă către iubirea divină, care este unitatea absolută și supremă a frumuseții și a adevărului⁶⁷. Sigmund Freud a reinterpretat conceptele platonice despre iubire în contextul psihanalizei⁶⁸. Freud a recunoscut complexitatea iubirii umane, văzând-o drept o combinație de dorințe erotice și aspirații mai înalte. Deși a avut o perspectivă mai materialistă și biologică asupra iubirii, el a recunoscut rolul crucial al iubirii în dezvoltarea personală și în relațiile umane. Pentru Freud, iubirea este un amestec complex de impulsuri erotice și dorințe idealizate, care reflectă adesea conflictele și aspirațiile inconștiente ale individului⁶⁹.

Aceste întrebări reflectă preocuparea profundă a lui Platon pentru înțelegerea conceptelor fundamentale ale filosofiei, cum ar fi binele suprem, justiția, cunoașterea și iubirea. Ele sunt exemple despre modul în care Platon folosește întrebările pentru a explora și clarifica ideile complexe în scrierile sale. Platon ne invită să ne asumăm rolul de interlocutori activi, să ne punem întrebări și să explorăm neîncetat lumea ideilor. Filosofia sa este o celebrare a interogației, o chemare la reflecție profundă și la căutarea neîncetată a adevărului. Întrebările, în viziunea lui Platon, nu sunt doar instrumente de cunoaștere, ci și modalități de a trăi o viață filosofică, de a ne deschide sufletele către lumină și înțelepciune.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, 210a-211b.

⁶⁶ Laurence Boulègue, « *L'amor humanus* chez Marsile Ficin », *Dictynna* [En ligne], 4 | 2007, mis en ligne le 01 décembre 2010. <http://journals.openedition.org/dictynna/144>, consultat pe 22 iulie 2024.

⁶⁷ Dull Krisztina, „Marsilio Ficino. Kommentar til Platons Symposion, eller Om eros”, Copenhagen: Museum Tusulanum, Ed. Leo Catana, Platonselskabets Skriftserie 15, 2013. *Renaissance Quarterly*. 2014;67(3):935-936. doi:10.1086/678781.

⁶⁸ Jean Lacroix, « Platon et Freud », publié in *Le Monde*, le 10 décembre 1968 à 00h00, modifié le 10 décembre 1968 à 00h00. https://www.lemonde.fr/archives/article/1968/12/10/platon-et-freud_2507652_1819218.html, consultat pe 22 iulie 2024.

⁶⁹ S. Freud, *Trei eseuri privind teoria sexualității*, Ed. Măiastra, 1991.

CONCLUZIE

Interogația filosofică se profilează ca o forță primordială, un vârtej care dă naștere gândirii, cercetării și înțelegerii. Întrebarea nu este doar un act de căutare, ci o expresie profundă a dorinței noastre de a înțelege și a explora esența existenței și a cunoașterii. În fiecare gând, în fiecare căutare, întrebarea rămâne farul care ne ghidează prin întunericul incertitudinii, o lumină care transformă ignoranța în cunoaștere și speculația în înțelegere. Astfel, întrebarea devine nu doar un punct de plecare, ci o destinație în sine, un act de curaj și de reflecție care ne ajută să trăim și să gândim într-o lume complexă și fascinantă.